ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНИХ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ

Т. П. Хлівнюк
к. політ. н., доцент, завідувачка кафедри соціальної роботи ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова

Соціально орієнтовані освітні ініціативи в Україні у 2022–2025 рр. функціонують у середовищі високої невизначеності, зростання потреб і водночас обмеженості ресурсів. До соціально – орієнтованих освітніх ініціатив доцільно відносити такі формати, що мають виразну суспільну місію та спрямовані на підтримку вразливих груп і відновлення людського капіталу: інклюзивні програми та безбар'єрні рішення, психосоціальна підтримка в освітньому середовищі, навчання дорослих і підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери, освітні можливості для дітей ВПО, ветеранів і членів їхніх сімей, ініціативи «надолуження втрат» та STEM-освіта як інструмент соціальної мобільності. У цих умовах фандрайзинг набуває значення не «разового збору коштів», а управлінського механізму забезпечення стійкості освітніх інновацій і розширення доступу до них.

У теоретико-прикладному вимірі фандрайзинг розуміється як системна діяльність із мобілізації фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів для досягнення соціальної місії організації та/або проєкту. Сучасні підходи управління неприбутковими організаціями акцентують, що «ресурсність» не зводиться до грошей: ключовими є партнерства, довіра, репутаційний капітал, здатність до звітності та дотримання стандартів належного врядування. В українському контексті правову рамку для благодійної складової фандрайзингу формує Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який визначає загальні засади благодійності, суб'єктів та інструменти благодійної діяльності [4].

Аналітично важливо розрізняти щонайменше три рівні фандрайзингу соціально – орієнтованих освітніх ініціатив:

- проєктний (залучення ресурсів під конкретну послугу/активність);
- програмний (портфель пов'язаних ініціатив із довшим горизонтом та більшою кількістю стейкхолдерів);
- інституційний (підтримка спроможності організації/закладу освіти: управління, персонал, системи якості, цифровізація,

комунікації). Саме інституційний фандрайзинг стає критично важливим під час кризи, оскільки дозволяє не лише «провести захід» або «закрити потребу», а забезпечити сталість сервісу та відтворюваність моделі в інших громадах.

Фандрайзинг соціально – орієнтованих освітніх ініціатив дедалі тісніше пов'язаний із логікою соціального впливу та доказовості результатів. На рівні міжнародних донорів і великого приватного фінансування стандартом стає вимога обґрунтованої теорії змін, яка описує причинно-наслідковий ланцюг «ресурси → діяльність → продукти → результати → вплив» і дозволяє перевіряти, чи справді обрана інтервенція веде до заявлених змін [4]. У цьому сенсі продуктивним є підхід Ебраxіма і Рангана, які пропонують узгоджувати рівень оцінювання з типом місії та масштабом інтервенції, не підмінюючи глибокі зміни формальними показниками [9].

Практика останніх років демонструє, що у сфері освіти найбільш «ресурсомістким» запитом стала безпека та інфраструктура, адже без укриттів, відновлених приміщень і мінімально стійких умов навчання неможливо гарантувати ані доступ, ані інклюзію. Показовим для Одеського регіону є кейс відновлення Сергіївського ліцею в Одеській області в межах програми «EU4UASchools: Build Back Better», що фінансується ЄС та імплементується ПРООН в Україні. Об'єкт став черговим відновленим освітнім закладом програми та забезпечив повернення учнів до безпечного очного навчання, а сам проєкт розглядається як інвестиція у відновлення громад та доступ до освіти [13].

Для регіону важливо, що такі кейси створюють не лише локальний ефект (відремонтована будівля), а й інституційний, тобто формують стандарти проєктного управління, вимоги до прозорості, технічної якості робіт, доступності та екологічності.

Паралельно з відновленням наявної інфраструктури в Україні розвивається напрям створення/модернізації шкільних укриттів як ключової умови реалізації політики повернення дітей до очного навчання. У 2024 році UNICEF презентував типові проєкти укриттів для шкіл і садочків у контексті політики «Школа офлайн» (з орієнтиром розширення доступу до очного навчання через облаштування укриттів) [9]. Як приклад в Одеській області у 2025 році відкрито першу в регіоні новозбудовану «підземну школу-укриття» в с. Молодіжне в межах програми «Нові бомбосховища для

українських шкіл» за підтримки ЄС, що ілюструє, як фандрайзингові моделі переходять від «ремонтів» до інфраструктурних інновацій із залученням міжнародних ресурсів [10].

Окремий пласт становить фандрайзинг освітніх сервісів і програм, що спрямовані на зменшення нерівності доступу та подолання освітніх втрат. Як приклад — діяльність благодійного фонду SavED, який позиціонує себе як організацію, що допомагає освіті відновлюватися через комплексні програми. Важливо, що SavED у 2025 році публічно оголосив про старт роботи в Одеській області з програмними напрямами CatchUp і STEM, орієнтованими на надолуження освітніх втрат та розвиток компетентностей [12]. Це демонструє приклад програмного фандрайзингу: кошти та партнерства залучаються не під одиничну подію, а під відтворювану модель роботи з дітьми й громадами.

Ще один канал — мережеві освітні програми громадського сектору, де донорські та партнерські ресурси комбінуються з розвитком спільнот практики, менторством, модульними форматами навчання. Так, у звіті ГО «Інша Освіта» за 2024 рік відображено портфель програм, що включає освітні та культурні компоненти, партнерства з міжнародними ініціативами і фокус на масштабованості окремих моделей (зокрема програм для ветеранів/ветеранок як прототипів для інших професійних груп) [1]. Для соціально – орієнтованих освітніх ініціатив це принципово: фандрайзинг не обмежується фінансуванням «послуги тут і зараз», а забезпечує сталість розвитку та відновлення людського капіталу через інституційні партнерства та довгострокові програми [5].

На рівні громад і «малих» освітніх змін істотно зростає роль краудфандингу як механізму одночасно ресурсної мобілізації та соціальної легітимації. Платформа «Спільнокошт» (Biggggidea) виступає інфраструктурою колективного фінансування соціально значущих ініціатив, зокрема освітніх. Показовим прикладом є проєкт зі створення дизайну та прототипів меблів для шкільного укриття («Власноруч. Дизайн меблів для шкільного укриття»), який демонструє, як освітня безпека та комфорт можуть стати предметом залучення спільноти й приватних донорів, а також інструментом поширення практик [8]. Водночас краудфандинг має ризики, адже висока залежність від комунікації, конкуренція за увагу аудиторії, і потреба в прозорості та звітності, адже довіра є головним активом такого фінансування.

Для Одеського регіону окрему перспективу становлять партнерства

освіти з бізнесом у межах корпоративної соціальної відповідальності та регіональних кластерів. Наприклад, Odesa IT Family декларує підтримку технічної освіти в регіоні, а в публічних повідомленнях описує освітні активності (профорієнтаційні лекції, масштабування проєкту «IT Starts», залучення закладів освіти та партнерів), що демонструє потенціал «кластерного» фандрайзингу: бізнес формує освітні можливості як інвестицію в людський капітал і майбутній ринок праці [11].

Аналітичну основу для регіонального планування фандрайзингу дають офіційні звіти органів управління освітою. Зокрема, у звіті Департаменту освіти і науки Одеської ОДА за 2024 рік відображено залучення різних ресурсних ліній (зокрема згадки про реалізацію пілотних ініціатив за участі UNESCO, Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту, Посольства Японії в Україні у межах національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки тощо) [2].А звіт Департаменту освіти та науки Одеської міської ради за 2024 рік фіксує пріоритети й програми міського рівня (у межах воєнного стану), що є важливим для узгодження проєктних ініціатив із політиками громади та співфінансуванням [3].

Таким чином, регіональний фандрайзинг має спиратися на логіку «узгодження портфеля проєктів» із реальними пріоритетами й можливостями місцевої влади, а не існувати паралельно до неї.

Узагальнюючи, можна виокремити ключові бар'єри фандрайзингу соціально – орієнтованих освітніх ініціатив в Україні: дефіцит фахових компетентностей проєктного менеджменту та оцінювання; фрагментованість ініціатив і «конкуренція» за ресурси без координації; перевантаження звітністю та комплаєнсом при недостатній адміністративній спроможності; ризик донорської втоми та потреба диверсифікації джерел; етичні ризики (підміна соціальної місії донорськими очікуваннями). Відповідно, перспективним є підхід, за якого заклади освіти та організації-ініціатори соціально – орієнтованих освітніх ініціатив формують фандрайзингову стратегію (сегментація донорів, партнерська мапа, портфель продуктів/проєктів), теорію змін і систему індикаторів (не лише «скільки проведено», а «які зміни відбулися»), пакет довіри (прозорість, публічна звітність, історії впливу, незалежна верифікація за можливості), мультисекторні коаліції (влада–освіта–громадський сектор–бізнес), особливо в питаннях безпеки, інклюзії та психосоціальної підтримки.

Отже, фандрайзинг у соціально орієнтованій освіті сьогодні є

інструментом, що поєднує ресурсну мобілізацію, інституційний розвиток і управління соціальним ефектом. Український досвід 2022–2025 рр., демонструє, що стійкість соціально – орієнтованих освітніх соціально – орієнтованих освітніх ініціатив прямо залежить від здатності організацій працювати за сучасними стандартами проєктування змін, прозорості та міжсекторної взаємодії.

Література

1. ГО «Інша Освіта». Звіт за 2024 рік (PDF). URL: https://insha-osvita.org/wp-content/uploads/2025/01/звіт-ІО-2024-pages_compressed.pdf

2. Департамент освіти і науки Одеської ОДА. Звіт за 2024 рік (PDF). URL: https://osvita.od.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/07.02.2025-zvit-departamentu-osvity-i-nauky-za-2024-rik.pdf

3. Департамент освіти та науки Одеської міської ради. Звіт за 2024 рік (PDF). URL: https://osvita-omr.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/zvit-departamentu-za-2024-rik-onov.pdf

4. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (№5073-VI). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17

5. Хлівнюк Т.П. Соціальні інвестиції та розвиток людського капіталу як ключові чинники модернізації соціальної держави. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : матеріали X Всеукраїнської з міжнародною участю науковопрактичної конференції (14-15 березня 2025 року, Київ) / за ред. Ю.М. Швалба. – Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С.195-197.

6. Anheier H. K., Toepler S. Nonprofit Organizations: Theory, Management, Policy (2nd ed.). Routledge, 2014. URL: https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315851044/nonprofit-organizations-helmut-anheier

7. BetterEvaluation. Understanding “Theory of Change” (Literature Review / PDF) (з посиланням на Weiss, 1995). URL: https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/ToC_Lit_Review.pdf

8. Biggggidea / Спільнокошт. «Власноруч. Дизайн меблів для шкільного укриття» (сторінка проєкту). URL: https://biggggidea.com/project/vlasnoruch-dizajn-mebliv-dlya-shkilnogo-ukrittya/

9. Ebrahim A., Rangan V. K. What Impact? A Framework for Measuring the Scale and Scope of Social Performance. California Management Review, 2014. URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1525/cmr.2014.56.3.118

10. EEAS (Delegation of the European Union to Ukraine). В Одеській області відкрили першу підземну школу-укриття, 24.04.2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/

11. Odesa IT Family. Новини про освітні активності/підтримку технічної освіти та проєкт «IT Starts», 2024. URL: https://it-family.od.ua/news_one/vitayemo-z-novym-2024-rokom/

12. SavED. Повідомлення про старт роботи на Одещині з напрямами CatchUp та STEM, 16.10.2025. URL: https://www.facebook.com/saved.savedschools/posts/801236239369896/

13. UNDP (European Union / UNDP in Ukraine). EU and UNDP restore Serhiivskyi Lyceum in Odesa Oblast (EU4UASchools: Build Back Better), 2024. URL: https://www.undp.org/european-union/press-releases/eu-and-undp-restore-serhiivskyi-lyceum-odesa-oblast-enabling-students-12-communities-attend-school-person

14. UNICEF Ukraine. UNICEF представив типові проєкти укриттів для шкіл та садочків (політика «Школа офлайн»), 01.04.2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/unicef-presents-standard-shelters-designs-schools-and-kindergartens-ukraine